

فصلنامه دانش انتظامی سمنان ، دوره یازدهم ، شماره سی و نهم ، بهار ۱۴۰۰

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۱/۲۰

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۰۲/۱۹

صفحات: ۲۹ - ۹

بررسی اعتراضات و اغتشاشات آبان ماه ۱۳۹۸

نویسنده:

حمید بردخونی^۱*

چکیده

حوادث آبان ماه ۱۳۹۸ به علت افزایش ناگهانی نرخ بنزین توسط دولت به وقوع پیوست و باعث سلسله اتفاقاتی در کشور شد. اعتراضات، اغتشاشات، قطع شدن اینترنت از جمله سلسله اتفاقی بود که به وجود آمد. اتفاقاتی که پیامدهای اقتصادی و امنیتی برای کشور به همراه است. بنابراین هدف این تحقیق بررسی عوامل دخیل در اعتراضات و اغتشاشات کشور و به طور خاص حادثه آبان ماه ۱۳۹۸، و همچنین دلایل مهار این حوادث است و سپس ارائه پیشنهاداتی برای جلوگیری از این حوادث می‌باشد. بدین منظور از روش توصیفی - تحلیلی بهره گرفته‌ایم. «وجود جریان تجدیدنظر طلب، وجود هواداران فعال اجتماعی، دخالت دولت‌های خارجی، ترور تقویمی، ناکارآمدی سیستم اجرایی و اداری کشور، احساس ناامیدی نسبت به بهبود اوضاع، وجود حاشیه‌نشین‌ها» دلایل اعتراضات و اغتشاشات و از جمله حوادث آبان ماه است. اما بازدارنده‌های درونی مانند اخلاق، وجدان و بازدارنده‌های بیرونی مانند مدرسه، خانواده و مسجد را می‌توان از دلایل مهار شورش‌ها دانست.

کلمات کلیدی: آبان ماه ۱۳۹۸؛ اعتراضات؛ اغتشاشات؛ اعتراضات بنزینی

مقدمه

سال ۱۳۹۸ و در پی افزایش نرخ بنزین، در کشور حوادثی رخ داد. شهروندانی که از اقدام دولت ناراضی بودند دست به اعتراض علیه این تصمیم زدند. اما طولی نکشید که اعتراضات به حق مردم به سمت اغتشاشات رفت و خساراتی به اموال عمومی وارد شد. اعتراضات و اغتشاشات عموماً به چند دلیل شکل می‌گیرد؛ عملکرد دولت‌ها و نهادهای حاکمیتی را از دلایل آن می‌توان دانست. در این مقاله اعتراضات و اغتشاشات در ۷ بخش بررسی می‌شود. در ابتدا به ریشه‌های اعتراضات و اغتشاشات در ایران می‌پردازیم و سپس به طور خاص بر روی حادثه‌ی آبان‌ماه ۱۳۹۸ تمرکز می‌شود. بخش بعد مربوط به دلایل حادثه‌ی آبان است و برای یافتن دلایلی که منجر به اعتراضات و اغتشاشات شده است به سراغ دو فعال سیاسی از دو طیف اصلاح‌طلب و اصولگرا رفته‌ایم. لازم به ذکر است این اعتراضات و اغتشاشات که با قطع شدن اینترنت همراه بود، پیامدهایی برای کشور داشت؛ که در بخش چهارم واکاوی می‌شود. از طرفی حادثه آبان‌ماه درست زمانی به وقوع پیوست که کشورهای منطقه نیز درگیر حوادثی بودند. بنابراین بخش پنجم مربوط به محورهای درگیر و نوع حادثه آبان‌ماه است. در بخش ششم، به بازتاب این حوادث در رسانه‌های داخل و خارج از کشور می‌پردازیم. بخش آخر نیز دلایل مهار شدن این حوادث مطرح می‌شود.

بنابراین سؤالات مقاله سؤال عبارت است از:

دلایل اعتراضات و اغتشاشات آبان‌ماه ۱۳۹۸ چیست؟

دلایل حوادث و اعتراضات کشور چیست؟

از چه عواملی به عنوان مهار کننده‌ی اعتراضات و اغتشاشات می‌توان نام برد؟

۱- اعتراضات و اغتشاشات در ایران

کشور ما بعد از پیروزی انقلاب اسلامی درگیر بحران‌های مختلفی بوده است. این بحران‌ها گاه ناشی از ناکارآمدی مسئولان و گاهی نیز تحمیلی^۱ بوده است. در کنار این دو موردی که اشاره شد، برای اتفاقات، اعتراضات و اغتشاشات کشور می‌توان دلایلی چند بیان نمود. به عبارتی می‌توان ادعا کرد تقریباً به دلایل زیر اعتراضات به حق مردم به سمت تندى، تخریب و اغتشاش می‌رود.

۱-۱- وجود جریان تجدیدنظر طلب

«تجدیدنظر طلبی با اصلاح‌طلبی در خواسته‌ی "تغییر" مشترک است اما در اصلاح‌طلبی، تغییر بر اساس مبانی و چارچوب‌ها و آرمان‌های فکری انقلاب‌ها و نظام‌های سیاسی صورت می‌گیرد و تلاش می‌شود با تغییر و بهبود برخی از جنبه‌ها فاصله وضعیت موجود با وضعیت آرمانی پر شود و یا کاهش پیدا کند. اما در تجدیدنظر طلبی تغییر خود آرمان‌ها و چارچوب‌های جامعه هدف قرار می‌گیرد و تحول و دگرگونی در ساختارها شامل ارزش‌ها و نهادهای محوری می‌شود». تجدیدنظر طلبی دارای مبانی فکری و عملی است (امینی، ۱۳۸۹: ۱۲۱).

یکی از دلایل جنگ نرم (براندازی نرم) وجود جریان‌ات تجدیدنظر طلب است، یعنی این جریان دارای عقبه‌ای داخلی است و بدون وجود چنین افرادی امکان‌پذیر نیست (امینی، ۱۳۸۹: ۱۱۸ - ۱۱۹). «تحقیقا در دوره حاکمیت دوم خرداد، هیچ بخش از اعتقادات و ارزش‌های مورد قبول جامعه نبود که از تاخت و تاز رسانه‌ای این جریان مصون مانده باشد. در این شبکه‌ی رسانه‌ای و مطبوعاتی [...] خدا، قرآن، پیغمبر و معصومین (ع) حتی امام حسین (ع)، تا انقلاب اسلامی، ولایت فقیه، حضرت امام خمینی (ره)، فرهنگ شهادت طلبی، مسئله فلسطین و... همه مورد چالش و تهاجم بودند». به چند نمونه از این ساختار شکنی‌ها اشاره می‌شود. محسن کدیور می‌گوید «امروز عیسی که سهل است، خود خدا هم اگر حرفی بزند و آن حرف با عقل مردم منطبق نباشد، نخواهند پذیرفت. امروز خدا در جامعه هیچ‌کاره است، همه کاره مردم‌اند». روزنامه نشاط در سال ۱۳۷۷، امام خمینی (ره) و نواب صفوی را خشونت طلب و احمد کسروی را اصلاح طلب می‌داند (امینی، ۱۳۸۹: ۱۲۲

- ۱۲۴). مطبوعات زنجیره‌ای به تعبیر رهبر انقلاب تبدیل به پایگاه دشمن شده بود و با مطالبی سازمان‌یافته به دنبال القای اهداف خود و تخریب نهادهای انقلابی و شخصیت‌های عالی‌رتبه نظام بودند. آن‌ها در چند محور مشخص فعالیت می‌کردند که برخی از آن‌ها عبارت است از «حمله به احکام اسلام و کهنه دانستن آن، القای کم توجهی به جمهوریت نظام، دفاع از آزادی‌های غربی، دین ستیزی و هتک مقدسات و...» (الفت‌پور، ۱۳۸۹: ۱۸۶-۱۸۷).

یکی از حوادث مهم انقلاب اسلامی ایران که تجدیدنظرطلبان در آن نقش ایفا کردند، حادثه کوی دانشگاه و تیرماه ۱۳۷۸ است. برنامه حرکت به سوی دفتر رهبر انقلاب اسلامی و کشته سازی از برنامه‌های مهم این حرکت بود. حادثه دیگر، کنفرانس برلین است. که در آن سه ضلع تجدیدنظر طلبان، اپوزیسیون‌های کلاسیک جمهوری اسلامی ایران و براندازان خارج نشین گرد هم آمدند. بنابراین «در هم شکستن مرزهای دشمنی با جمهوری اسلامی و عادی کردن مسئله منفی اپوزیسیون بودن، یکی از محورهای مورد نظر کنفرانس برلین بود تا جریان اپوزیسیون بدون هیچ محدودیتی وارد معارضه ساختارشکنی با جمهوری اسلامی شود» (امینی، ۱۳۸۹: ۱۳۰ و ۱۳۲). بدین ترتیب برخی از رفتارهای تجدیدنظر طلبان با همراهی گروه‌های معاند نیز همراه می‌شد. به عنوان نمونه تحصن در مجلس ششم را منافقین یک مبارزه‌ی مدنی دانستند و از آن حمایت کردند (امینی، ۱۳۸۹: ۲۳۸). هم اکنون و در فضای مجازی نیز وضع به همین قرار است. در قسمت نظرات فضای مجازی کلیدواژه‌هایی یافت می‌شود که نشان دهنده‌ی عقبه‌ی فکری این جریان است. اظهارات ساختارشکنانه‌ای که به برخی از آن‌ها اشاره شد همگی روایت‌هایی هستند که به صورت‌های مختلفی هنگام بحران در فضای مجازی در قالب طنز، شعر و... ظهور می‌کنند. اگر روزی این اظهارات ساختارشکنانه توسط افرادی خاصی بیان می‌شد امروزه زیر هر فرسته و در قسمت نظرات اینستاگرام و فضای مجازی می‌توان مجموعه‌ای از این دست روایت‌ها را یافت.

۱-۲- وجود هوادار فعال اجتماعی

در کنار طیف تجدیدنظر طلب، از طیف دیگری هم می‌توان نام برد که بسیار مهم هستند. این طیف «هوادار فعال اجتماعی» است که از طریق آن، تجدیدنظر طلبان می‌توانند به اهداف خود برسند. «زمانی که ارزش‌های غربی و لیبرالی اساس

جهت‌گیری‌های افراد شود و در زندگی فردی و جمعی آن‌ها شاخص و حاکم باشد، به طور طبیعی جمهوری اسلامی با تکیه‌ای که بر ارزش‌های دینی و ضد سکولار دارد، حتی اگر در بالاترین سطح کارآمدی نیز باشد، نمی‌تواند کسی را اقناع نماید و همواره در تعارض با آن قرار می‌گیرد» (امینی، ۱۳۸۹: ۱۴۴ - ۱۴۵).

۱-۳- ترور تقویمی

فرهنگ فارسی صبا تقویم را «تقسیم اوقات به دوره‌ها و مقیاس‌های معین، دفترچه یا ورقه‌ی کاغذی که در آن حساب روزها و ماه‌ها را چاپ کنند» تعریف می‌کند (بهشتی، ۱۳۷۸: ۲۹۲). تقویم جزو مهمترین عامل شکل‌دهنده به فرهنگ و ارتباطات جامعه‌ی ایرانی است. زمان‌های از پیش مشخص شده، برنامه‌هایی که در هر برهه‌ای باید اجرا شود، مراسمات مختلف سیاسی، دینی و فرهنگی هر کدام به طریقی سوزن‌بان قطار زندگی ایرانیان بوده است (جعفری، ۱۳۹۶: ۲۳). اکنون به برخی از حوادث مهم آبان در تقویم جمهوری اسلامی ایران^۱ اشاره می‌کنیم.

جدول شماره ۱: حوادث مهم آبان‌ماه تقویم جمهوری اسلامی ایران

روز و ماه	سال	حادثه
۱ آبان	۱۳۵۶	شهادت آیت‌الله حاج سید مصطفی خمینی (فرزند امام)
۴ آبان	۱۳۴۳	اعتراض و افشاگری امام خمینی (ره) علیه پذیرش کاپیتولاسیون
۸ آبان	۱۳۵۹	شهادت دانش‌آموز بسیجی محمدحسین فهمیده (روز بسیج دانش‌آموزی، روز نوجوان)
۱۰ آبان	۱۳۵۸	شهادت آیت‌الله سید محمدعلی قاضی طباطبایی (اولین شهید محراب).
۱۳ آبان	۱۳۴۳	تبعید امام خمینی (ره) به ترکیه
۱۳ آبان	۱۳۵۷	روز دانش‌آموز
۱۳ آبان	۱۳۵۸	تسخیر لانه‌ی جاسوسی، روز ملی مبارزه با استکبار جهانی

همچنان‌که یکی از اهداف و موضوعات فتنه‌ی ۱۳۸۸ «خلق مناسبت‌ها» بود (امینی، ۱۳۸۹: ۱۶۲) می‌توان حوادث آبان‌ماه ۱۳۹۸ را نیز در همین راستا دانست (قدیری ابیانه، ۱۳۹۸/۹/۳). بنابراین از یک طرف مناسبات ترور می‌شوند و از طرفی دیگر مناسبت‌های جدیدی شکل می‌گیرند. به همین دلیل رسانه‌های زنجیره‌ای علیه جمهوری اسلامی ایران،

۱- حوادث آبان از روی «باد صبا» نوشته شده است.

قهرمان‌سازی نیز می‌کنند. به عنوان نمونه بعد از کشته شدن ندا آقاسلطان در ۳۰ خرداد ۱۳۸۸، رسانه‌های مختلف وی را به عنوان نمادی از مقاومت معرفی کردند (راديو فردا، ۱۳۹۰/۳/۳۰). چند ماه بعد از این حادثه، «کالج کوئینز در خبری در وبسایت خود اعلام کرد که با استفاده از هدایایی از افراد دانش‌دوست، یک بورس تحصیلی برای دانشجویان دوره فوق لیسانس در رشته‌ی فلسفه تأسیس کرده [...] است» (بی‌بی‌سی فارسی، ۱۳۸۸/۸/۱۹).

علاوه بر حوادثی که در ایران اتفاق افتاده است، برخی از حوادث منطقه علیه ایران را می‌توان به عنوان شاهدهی در راستای ترور تقویمی آورد (قدیری ابیانه، ۱۳۹۸/۹/۳). مثلاً حمله به کنسولگری ایران در کربلا، آبان‌ماه ۱۳۹۸ یک روز قبل از سالروز تسخیر لانه‌ی جاسوسی به وقوع پیوست (عصر ایران، ۱۳۹۸/۸/۱۳).

۱-۴- دخالت‌های خارجی

رهبر معظم انقلاب در این باره می‌فرماید: «دشمنان ما تصور می‌کردند با رحلت امام، آغاز فروپاشی این نظام مقدس زده خواهد شد. آن‌ها خیال می‌کردند امام که رفت، به تدریج این شعله خاموش خواهد شد، این چراغ خاموش خواهد شد. بعد، مراسم تشییع جنازه‌ی امام، آن احساسات مردم، آن حرکت عظیم مردم در حمایت از کاری که خیرگان کردند، این‌ها را مایوس کرد. یک برنامه‌ریزی ده ساله کردند - این تحلیل من است، این به معنای اطلاع نیست؛ تحلیلی است که قرائن آن را برای ما اثبات می‌کند - ده سال بعد امیدوار بودند که نتیجه بدهد. سال ۷۸ که آن حوادث پیش آمد، آن کسی که این حوادث را خنثی کرد مردم بودند. روز بیست و سوم تیر سال ۷۸ مردم آمدند در خیابان‌ها، توطئه دشمن را که سال‌ها برایش برنامه‌ریزی کرده بودند در یک روز باطل کردند. آن روز گذشت، موج دوم باز یک برنامه‌ریزی ده ساله بود تا سال ۸۸. به نظرشان فرصتی به‌دست می‌آمد. به خیال خودشان زمینه را آماده کرده بودند. مطالباتی هم مردم داشتند - مردمی که وابسته به نظامند، وفادار به نظامند - فکر کردند از این مطالبات می‌توانند استفاده کنند؛ لذا آن قضایای سال ۸۸ به‌وجود آمد. دو سه ماه تهران را متلاطم کردند - البته فقط تهران را - دو سه ماه توانستند دل‌ها و ذهن‌ها را به خودشان مشغول کنند. این‌جا هم مردم آمدند توی میدان...» (دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله العظمی خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۳/۱۴).

یکی از نشریات آمریکایی به نام فارین پالیسی^۱ درباره دخالت آمریکا در اغتشاشات ۱۳۸۸ می‌نویسد: «شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد آمریکا در اغتشاشات پس از انتخابات ریاست جمهوری ایران نقش داشته است ... سازمان ملی کمک به توسعه از سازمان‌های وابسته به وزارت خارجه آمریکا است که به نظر می‌رسد این بار سیاست‌های آن در قبال ایران اعمال شده است» (امینی، ۱۳۸۹: ۱۷۴). در اغتشاشات و فتنه ۱۳۸۸ بخشی از دخالت بیگانگان از طریق شبکه‌های رسانه‌ای بود که از مهمترین شبکه‌های رسانه‌ای می‌توان به بی‌بی‌سی فارسی و صدای آمریکا اشاره کرد (امینی، ۱۳۸۹: ۱۸۱-۱۸۳). محمدحسین هیکل معتقد است بیشتر توییت‌هایی با مضمون «به راهپیمایی بروید»، «صد نفر کشته شده‌اند» و ... از طرف کاربران اسرائیلی است. همچنین فهیمی هوید از متفکران جهان عرب نیز ماجرای انتخابات ۱۳۸۸ را دخالت غرب در اتفاقات بعد از انتخابات را نمونه‌ای از «دخالت به سبک اینترنتی» می‌داند (امینی، ۱۳۸۹: ۱۸۶).

بنابراین به این دلایلی که اشاره شد و به آن پرداختیم اعتراضات و اغتشاشاتی شکل می‌گیرد و یا هنگامی اعتراضات به حق مردم، به حاشیه کشیده می‌شود. در ادامه به بررسی حوادث آبان ۱۳۹۸ پرداخته می‌شود.

۲- مروری بر حادثه‌ی آبان

افزایش نرخ بنزین در تاریخ ۲۴ آبان ماه ۱۳۹۸ آن هم بدون اطلاع قبلی به مردم باعث شد کشور برای مقطعی وارد بحران، اعتراض و اغتشاش شود. به گونه‌ای که بیشتر استان‌های کشور درگیر اعتراض بودند هرچند برخی از اعتراضات به اغتشاش کشیده شد. جدول زیر محل وقوع اعتراضات را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۲: وقوع اعتراضات در استان‌ها و شهرها، همراه با برخی از شعارها

استان	شهر
آذربایجان شرقی	تبریز
آذربایجان غربی	ارومیه، بوکان
اصفهان	اصفهان، بهارستان، فولادشهر، نجف آباد
البرز	کرج، فردیس، گلشهر، مشکین‌دشت، هشتگرد

ایلام	ایلام
بوشهر، جم، چغادک، کنگان، عسلویه	بوشهر
تهران، اسلامشهر، بومهن، بهارستان، پاکدشت، پردیس، پرنده، تهرانسر، حسن‌آباد، دماوند، رباط‌کریم، سلطان‌آباد، شهرک اندیشه، شهر قدس، شهریار، فیروزکوه، مارلیک، ملارد، ورامین	تهران
بیرجند	خراسان جنوبی
مشهد، نیشابور	خراسان رضوی
امیدیه، اهواز، آبادان، خوزستان، بهبهان، ماهشهر	خوزستان
زنجان	زنجان
شاهرود، گرمسار، مهدی‌شهر	سمنان
زاهدان	سیستان و بلوچستان
شیراز، داراب، صدرا، فسا، کازرون	فارس
قزوین	قزوین
قم	قم
سنندج، مریوان	کردستان
کرمان، رفسنجان، سیرجان، کهنوج، کیان‌شهر	کرمان
کرمانشاه، جوانرود	کرمانشاه
یاسوج، گچساران	کهگیلویه و بویراحمد
گرگان	گلستان
رشت	گیلان
خرم‌آباد، پلدختر، دورود	لرستان
ساری، بهشهر، عباس‌آباد، قائمشهر	مازندران
	مرکزی
	یزد

در شهرهایی که ذکر شد علیه نظام و سیاست‌های نظام، خطاب به شهروندان و علیه گران شدن بنزین شعارهایی سر داده شد. همچنین حمله به مکان‌های مقدس، مکان‌های نظامی و امنیتی (مانند آتش زدن پلیس فتا در بهارستان اصفهان)، خاموش کردن ماشین‌ها در ساعات اولیه تجمعات، اعتراضات فردی در خیابان‌ها (مانند شهروند یاسوجی) و استفاده از خشونت و ضربه زدن به اموال عمومی از تاکتیک‌های معترضان و اغتشاشگران بوده است

(مدنی، ۱۳۹۹: ۲۸ - ۳۶). امیر محب‌بیان فعال سیاسی معتقد است «شاخص‌های این اعتراض که در سال ۹۶ شروع و در سال ۹۸ هم خودش را نشان داد، شروع حرکت از "پیرامون" به "مرکز" و یا "حاشیه به مرکز" است. همچنان که اطلاعات هم نشان می‌داد، بیشتر اعتراض‌ها از حاشیه شهرها و پیرامون شروع شده بود. دوم "گسترده‌گی" و "پراکندگی" آن و سوم عدم حمایت جریان‌های سیاسی منجمله "اصلاح طلبان" از این اعتراضات بود. نکته چهارم فقدان "ساختار رهبری" است. یعنی به‌نظر می‌رسید این اعتراضات "تمیزه" شده و کنترلش بسیار سخت است. بطوری که شما با هیچ‌کس نمی‌توانید گفتگو کنید. فقدان عامل متوازن‌کننده میان حکومت معترضان محسوس بود... از دیگر خصوصیات این اعتراضات "شعارهای تخریبی" بود. یعنی به‌شکل‌یواضح می‌توان ماهیت "وندالیستی" را در بخشی از این اعتراضات مشاهده نمود... فوران نفرت و خشم از دیگر خصوصیات این اعتراضات است. یعنی خشم کاملاً متراکمی در اینجا دیده می‌شد که خودش را آزاد می‌کند و از آن با عنوان ظهور طبقه خشمگین یاد می‌شود. یعنی برخوردها، برخوردهای استدلالی نیست و تنها تخلیه نفرت است به دلیل اینکه مردم احساس عدم توجه و احساس "نشینده شدن" می‌کنند. نکته دیگری که خودش را در این شرایط نشان داد نقش آفرینی "جوانان و زنان" بود... یکی از نکات نظر سنجی‌ها این است که هر چه از متن به سمت حاشیه و هر چه به سمت جوانترها و زنان برویم، مواضع رادیکال‌تر می‌شود. علتش هم این است که الان فشار اقتصادی به مقدار زیادی روی زنان افتاده است. معمولاً در اعتراضات، زنان محافظه‌کارانه‌تر ظاهر شده و حتی عامل بازدارنده همسرانشان در نرفتن به اعتراضات هم می‌شوند. اما مسئله در اینجا بدین شکل نبود...» (ایرنا، ۱۳۹۸/۹/۲۸). مورد دیگری که می‌توان بدان پرداخت و بسیار قابل توجه و مهم است مسئله "حاشیه نشینی" است. حاشیه نشین‌ها ویژگی‌های خاصی دارند. سواد و مهارت کم را می‌توان از این ویژگی‌ها دانست. «در مورد میزان حاشیه‌نشینی در ایران آمارهای بسیار متفاوتی وجود دارد. مثلاً از ۱۱ میلیون آمار تا ۲۰ و اندی میلیون حاشیه‌نشین وجود دارد که این واقعیت نشان می‌دهد هیچ رصد دقیق و کنترل خاصی نسبت به این مسئله وجود ندارد. با این نگاه درصد فعالیت این قشر در اعتراضات امسال جای تأمل دارد...» (ایرنا، ۱۳۹۸/۹/۲۸).

۳- دلایل حوادث آبان‌ماه ۱۳۹۸

چهار موردی که به آن اشاره شد (وجود جریان تجدیدنظر طلب و...) را در هر حادثه‌ای می‌توان دید. اما به طور خاص در مورد حادثه آبان ۱۳۹۸، می‌توان به چند دلیل دیگر نیز اشاره کرد که پژوهشگران، مدرسان دانشگاه و روزنامه‌نگاران به آن پرداخته‌اند.

۳-۱- نحوه‌ی اجرای طرح و وجود شکاف درون سیستم

عباس عبدی، روزنامه‌نگار و فعال سیاسی معتقد است اصلاح قیمت بنزین حداقل باید دارای دو شرط باشد. اول اینکه به طور کامل مشخص شود که فواید اصلاح قیمت به طور مستقیم یا غیرمستقیم به مردم می‌رسد و دوم اینکه در بهترین شرایط اقتصادی صورت بگیرد. او می‌گوید «خب هیچکدام از این دو تا رو نمی‌خوان انجام بدن بعد می‌خوان دیگران ساکت باشن. چرا نمی‌خوان انجام بدن؟ به دلیل رقابت‌های مخرب سیاسی در درون ساخت قدرت است. ساعت ۱۲ شب که این تصمیم اعلام شد، از ۱۲ و یک دقیقه خمپاره و موشک بود که علیه این تصمیم تو فضای مجازی از درون ساخت قدرت - اصلا مردم خبر نداشتن همچین تصمیمی رو - موشک بارون شروع شد. برای چی؟ برای اینکه چنین ساختاری آماده‌ی این تصمیم نیست اما نمی‌تونه هم نگیره... این تصمیم با این وضعیت ادامه‌اش یک فاجعه‌ی تمام عیار اقتصادی است. [...] نه حتی می‌تونه به عرصه‌ی عمومی بیاره. علت اینکه به عرصه عمومی نمی‌آره اینه که چون می‌دونه به محض اینکه پاشو بذاره توی عرصه عمومی توی این قضیه گیر می‌کنه. مجلس خودش تصویب کرده که باید طبق برنامه‌ی [معینی] قیمت بنزین برسد به ۹۰ درصد فوب خلیج فارس. اما اولین کسانی که باهش مخالفت می‌کنن همون مجلسی‌ها هستن. به خاطر اینکه منافع ملی هیچی، حاشیه است. چرا می‌ره توی سران سه قوه؟ برای اینکه طرف فک می‌کنه اصلا نمی‌تونه تنهایی انجام بده ... یه بخشی از ماجرا برمی‌گرده به ساخت تصمیم‌گیری در ایران. شکافی که درون سیستم وجود داره؛ یه شکاف بسیار حاد و شدید. توی ادبیاتشونم می‌بینید. مجلسی که خودش تصویب کرده ... بلافاصله بعد از این طرح دو فریتی - سه فوریتی می‌آره که می‌خوایم برش گردونیم... حالا باز هم رهبری اومد وسط جمعش کرد. اگه اون یکشنبه نیومده بودند که اصلا هیچی ... نمی‌موند» (کانال تلگرام عباس عبدی "آینده"، ۱۳۹۸/۹/۹).

۳-۲- ناکارآمدی سیستم اجرایی و سیستم اداری

«در تعریف اعتراض اینگونه آمده است که "اعتراض در پاسخ به یک مسئله حل نشده پدید می‌آید"». بنابراین «ناکارآمدی سیستم اجرایی و سیستم اداری» کشور در حل مسائل، خود دلیلی برای نارضایتی مردم و اعتراض آنان به وضع موجود است (ایرنا، ۱۳۹۸/۹/۲۸). به تعبیری ناکارآمدی و بی‌کفایتی برخی از مسئولان کشور در کنار تحریم‌ها و فشارهای خارجی را می‌توان از دلایل وضع آشفته کشور دانست (قدیری ابیانه، کانال تلگرام اتاق آرشیو، ۱۳۹۸/۹/۱۲).

۳-۳- احساس ناامیدی نسبت به بهبود اوضاع

محبیان معتقد است «احساس ناامیدی نسبت به بهبود اوضاع در آینده و چشم‌انداز نامعلوم» یکی دیگر از دلایل حادثه‌ی آبان ۹۸ است [...] اگر تصور کنیم که اعتراضات آبان ۹۸ به دلیل بنزین بوده است، این برداشت اشتباه است چرا که بنزین بهانه اعتراضات است. در سال ۹۶ انجمن علوم سیاسی و جامعه‌شناسی نشستی برگزار کردند. و مندرآنست‌اعلامکردمشراطجامعه به نحوی است که من انتظار داشتم زلزله ۷ ریشتری اتفاق بیافتد اما آن‌چه روی داد باز هم زلزله ۴ ریشتری بود. اما من همچنان معتقدم که باید منتظر وضعیت شدیدتر از این باشیم. وقوع این اعتراض‌ها درحال نزدیکتر شدن به یکدیگرند و مسئولین باید در این زمینه بسیار هشیار عمل کنند. همه این اعتراضات نیز به بهانه‌هایی به خصوص مسائل اقتصادی مرتبط هستند و درواقع گرانی بنزین بهانه‌ای شد تا مردم اعتراض کنند» (ایرنا، ۱۳۹۸/۹/۲۸).

۳-۴- وجود حاشیه‌نشین‌ها

چنانچه آمار دستگیرشدگان ۹۸ نیز نشان می‌دهد خانواده‌های بیشتر دستگیرشدگان، از هم فروپاشیده است؛ بنابراین وابستگی‌های خانوادگی چندانی وجود ندارد. از طرفی این دستگیرشدگان، دارای سواد چندانی نیز نیستند. «آنچه بنزین در کشور ما باعث اغتشاش شد، نشان دهنده‌ی از هم پاشیدگی بخشی از جامعه است و از دست دادن عوامل بازدارنده‌ی خارجی است. بنزین فقط بهانه‌ای برای شورش بود. این جامعه از هم پاشیده در حاشیه شهرهای بزرگ ... آماده شورش است» (بصیری، کانال تلگرام اتاق آرشیو،

۱۳۹۸/۹/۲۷). بنابراین می‌توان گفت شورش، شورش‌های حاشیه‌ای بود که نخبگان و جامعه عمومی درگیر آن نشدند (ایرنا، ۱۳۹۸/۹/۲۸).

۴- اثرات اغتشاشات

برخی از افراد در دولت نسبت به این حوادث و اتفاقات بعد از آن هشدارهایی داده بودند. وزیر امور خارجه، دکتر ظریف می‌گوید «من درباره‌ی اغتشاشات احتمالی داخلی و رفتار برخی از نهادها که می‌توانست به آن حوادث دامن بزند هشدارهای لازم را داده بودم» (ایسنا، ۱۳۹۹/۷/۱۳).

۴-۱- پیامدهای اقتصادی و ناامنی کشور

اکنون که به چند عامل و ریشه درباره‌ی شورش‌ها و اعتراضات اشاره شد، لازم است به بررسی آسیب‌های اغتشاشات نیز پرداخته شود. اگرچه بیشتر افراد دستگیر شده به گواه آمار فاقد وابستگی خانوادگی هستند، که این خود یک آسیب است؛ اما شورش برآمده از این سبک زندگی برای جامعه دارای پیامدهای خطرناکی خواهد بود (بصیری، کانال تلگرام اتاق آرشیو، ۱۳۹۸/۹/۲۷). علاوه بر پیامدهای فرهنگی دارای پیامدهای اقتصادی نیز است. «در کمتر از یک هفته، حدود ۱۰۰۰ شعبه بانک، ۵۰۰ مرکز دولتی، ۳۰۰۰ دستگاه خودپرداز، ۱۲۰ پمپ بنزین، ۱۰۰۰ مغازه، ۲۰۰ فروشگاه زنجیره‌ای، ۵۰ مرکز نظامی و ۱۰۰۰ خودروی شخصی و عمومی در حدود ۱۸۰ شهر مورد حمله اغتشاشگران قرار گرفت. طبق برآوردها حداقل ۱۵ هزار میلیارد تومان خسارت به کشور وارد شد و حدود ۲۳۰ نفر در این اتفاقات جان خود را از دست دادند که یک پنجم آن نیروی انتظامی بودند و ۷۰۰۰ نفر نیز مجروح شدند که ۵۰۰۰ نفر از آن‌ها نیروی انتظامی و امنیتی بودند. این‌ها فقط خسارات مستقیم این اغتشاش و ناامنی برای ایران بود» (خبرگزاری فارس، ۱۳۹۹/۸/۲۹).

در کنار موارد ذکر شده، قطعی اینترنت به مدت شش روز نیز خسارات قابل توجهی به کشور وارد کرد. «به گزارش عصر ایران، نت بلاک^۱ که یک وبسایت معتبر در زمینه‌ی آزادی استفاده از اینترنت در جهان است و به‌طور لحظه‌ای بهره‌مندی مناطق مختلف جهان را از شبکه جهانی اینترنت رصد می‌کند، میزان خسارت ناشی از قطعی اینترنت را در ایران

^۱- NetBlocks

مبلغی معادل ۶۱ میلیون دلار و برای شش روز قطعی معادل ۳۶۹ میلیون دلار آمریکا برابر با ۴۳۰۰ میلیارد تومان تخمین زده است» (عصر ایران، ۱۳۹۸/۹/۱). کاربری ذیل همین مطلب درباره خسارتی که به شغلش رسیده، گفته است: «ما یک تیم چهار نفره برنامه‌نویس هستیم و برای یک شرکت کانادایی کار می‌کنیم. متأسفانه شرکت داره بررسی می‌کنه کار ما ریسک داره و خب احتمالاً برن سراغ هندی‌ها و در آخر ما می‌مونیم و قسط و اجاره خونه و گرونی...». کاربر دیگری به تأثیر و خسارتی که قطعی اینترنت بر روی سلامت و جان انسان دارد اشاره می‌کند: «فراموش کردید بگید شرکت‌های دارویی تو این ۶ روز دارو به هیچ شهرستانی ارسال نکردند و داروخانه‌ها نتوانستند درخواست دارو ثبت کنند. این خسارت جانی و نه مالی ولی نگران خسارت‌های مالی نباش چون اون را دولت باز از جیب مردم جبران می‌کنه. تو ادارات هم تعطیلی بود. وزارت علوم کسانی که با اینترنت کار می‌کردند پشت میز بیکار نشسته بودند».

۴-۲- تحریم سران کشور

همچنانکه اتفاقات سال ۱۳۸۸ باعث تصویب بزرگترین تحریم علیه جمهوری اسلامی ایران شد (قدیری ابیانه، کانال تلگرام اتاق آرشیو، ۱۳۹۸/۹/۱۲)؛ حوادث آبان ماه ۱۳۹۸ نیز تحریم‌هایی در پی داشت. محمود علوی وزیر اطلاعات جمهوری اسلامی ایران، حیدر عباس‌زاده فرمانده نیروی انتظامی خوزستان و رضا پاپی فرمانده نیروی انتظامی ماهشهر توسط آمریکا تحریم شدند (بی‌بی‌سی فارسی، ۱۳۹۹/۸/۲۸).

۵- محورهای درگیر و نوع حوادث ۱۳۹۸

نکته مهم دیگر این است که همزمان با درگیری‌های ایران، برخی از کشورهای منطقه و همچنین محورهای ضد آمریکایی نیز درگیر اغتشاش و اعتراض بودند. بنابراین سال ۱۳۹۸ محورهای ضد آمریکایی و مقاومت با چالش‌هایی مواجه شدند (قدیری ابیانه، کانال تلگرام اتاق آرشیو، ۱۳۹۸/۹/۱۲).

اگر چه فتنه ۸۸ را به تعبیری می‌توان نرم و رنگین دانست اما اتفاقات آبان ۱۳۹۸ از جنس نیمه سخت است. مدل نیمه سخت یعنی مبانی اعتراضات اقتصادی است و حجم خشونت نیز در آن بالاست و به مراتب خطرناک‌تر است. چون افراد به علت انگیزه‌ی اقتصادی در میدان حاضر شده‌اند و بنابراین با کسی تعارف چندانی ندارند (قدیری ابیانه،

کانال تلگرام اتاق آرشیو، ۱۳۹۸/۹/۱۲). به عنوان نمونه کاربری درباره گرانی بنزین می‌نویسد: «این وسط مردم هستند که واقعا سوختند. با این حقوق ناچیز که بعضی‌ها حتی همین ناچیز رو هم نمی‌توانند دریافت کنند. گران کردن هر کالایی خصوصا بنزین معنایی جز ظلم و ستم به مردم مظلوم و صبور ایران نداره. کشور روی دریای ثروت قرار داره ولی نکبت از در و دیوارش می‌باره» (فرارو، ۱۳۹۸/۹/۱۴).

۶- بازتاب حادثه آبان در رسانه‌ها

اکنون به بررسی حادثه آبان ماه ۱۳۹۸ در رسانه‌های داخلی و خارجی می‌پردازیم.

۶-۱- رسانه‌های داخل کشور

تحلیل محتوای ۲۰ روزنامه و چهار خبرگزاری داخلی در حادثه آبان نشان می‌دهد روزنامه‌ی همشهری با فراوانی ۱۷۶ مطلب، بیشترین مطالب را درباره بنزین و اتفاقات وابسته به آن منتشر کرده است. روزنامه‌ی ایران، کیهان و دنیای اقتصاد در رتبه‌های بعدی قرار دارند. همچنین روزنامه‌های حمایت، شهروند و فرهیختگان نسبت به دیگر روزنامه‌ها تعداد مطالب کمتری درباره این حوادث نوشته‌اند. از بین چهار خبرگزاری، خبرگزاری فارس با ۳۸ درصد، ایرنا با ۲۹ درصد، ایسنا و مهر هر کدام با ۱۵ و ۱۸ درصد رویدادهای بنزینی را پوشش داده‌اند. نکته مهم دیگر این است که سهم گزارش‌های میدانی از حادثه آبان در رسانه‌ها حدود یک درصد بوده و این نشان دهنده‌ی جاماندن رسانه‌ها از میدان و به تعبیری عدم روایت‌های اختصاصی است. بنابراین می‌توان گفت رسانه‌ها در تهیه و انتشار گزارش‌های میدانی ضعیف عمل کرده‌اند. از طرفی بیشترین صدایی که در این رسانه‌ها انعکاس داده شده است مربوط به نهادهای رسمی می‌باشد. این بدین معنی است که نهادهای رسمی مانند دولت، قوه قضاییه، مجلس و... سهم بیشتری برای شنیده شدن از طریق رسانه‌ها داشته‌اند. به گونه‌ای که نهادهای رسمی ۷۸ درصد و نهادهای غیر رسمی مانند احزاب و... ۲۲ درصد را به خود اختصاص داده‌اند (سایت روزنامه شهروند، ۱۳۹۸/۱۰/۲۵).

۶-۲- رسانه‌های خارج از کشور

رسانه‌های بیگانه در پوشش دادن به حادثه‌ی آبان‌ماه ۱۳۹۸ بسیار فعالانه عمل کرده‌اند. نیروهای مخالف نظام جمهوری اسلامی از پهلوی گرفته تا منافقین همه به نحوی در این حوادث فعال بوده‌اند و پیامی خطاب به مردم صادر کرده‌اند. حجم گزارش‌های تولید شده در رسانه‌های خارجی و برجسته‌سازی برخی از موضوعات حکایت از اهمیت این حادثه برای مخالفان نظام دارد. بی‌بی‌سی^۱ در گزارشی با عنوان «اعتراضات آبان؛ گاهشمار وقایع» اعتراضات آبان را «یکی از خونین‌ترین و فراگیرترین درگیری‌های میان معترضان و نیروهای امنیتی پس از پیروزی جمهوری اسلامی» می‌داند. در این گزارش آمده که روز دوشنبه ۲۵ آبان فرح پهلوی نیز پیامی صادر کرده است. او می‌نویسد «یاد دو شاه پهلوی در میان شعارها زنده نگهداشته می‌شود». مریم رجوی سرکرده منافقین نیز در پیامی گفته است «از سازمان ملل متحد و عموم مراجع بین‌المللی مدافع حقوق بشر می‌خواهم تا سرکوب تظاهرات مردم ایران را قویا محکوم نموده و هیأتی را تعیین کنند تا پیرامون وضعیت شهیدان، مجروحان و دستگیرشدگان این قیام تحقیق کنند». مایک پمپئو وزیر امور خارجه آمریکا هم در شبکه اجتماعی توئیتر خود نوشت «پس از چهل سال بیداد، مردم پرافتخار ایران در مورد سوء استفاده‌های حکومتشان ساکت نمی‌نشینند. ما هم ساکت نخواهیم ماند. من پیامی برای مردم ایران دارم: ایالات متحده صدای شما را می‌شنود. ایالات متحده از شما حکایت می‌کند. ایالات متحده با شماست». علاوه بر آن، روز دوم اعتراضات و اغتشاشات یعنی ۲۶ آبان نیز رضا پهلوی پیامی برای اغتشاشگران فرستاد (بی‌بی‌سی فارسی، ۱۳۹۹/۹/۱۲).

علاوه بر بی‌بی‌سی فارسی، دیگر رسانه‌ها نیز فعال بوده‌اند. سایت دویچه وله^۲ حوادث آبان ۹۸ را پوست اندازی حکومت ایران معرفی و طی مقاله‌ای این مورد را به صورت مفصل بررسی می‌کند. در این مقاله آمده است: «جمهوری اسلامی در استفاده از خشونت عریان علیه شهروندان معترض کارنامه دهشتناکی دارد. سال ۷۱ در مشهد پس از شورش گسترده مناطق حاشیه‌نشین و سقوط شهر، [آیت‌الله] خامنه‌ای دستور داد معترضان را "مثل علف هرز بکنند، درو کنند و دور بیندازند". مرداد ۷۳ در اعتراض قزوین، به گفته سعید حجاریان

۱- BBC

۲- Deutsche Welle

از "کاتیوشا و آر پی جی" استفاده کردند. فروردین ۷۴ در اعتراضات اسلامشهر، قرارگاه ثارالله سپاه با هلی کوپتر مردم را به گلوله بست. بهمن ۸۲ در اعتراضات خاتون آباد، هلی کوپترهای یگان ویژه ناجا به کارگران بی‌پناه شلیک کردند. در اعتراضات ۸۸ و ۹۶ هم بارها علیه معترضان بی‌دفاع از گلوله جنگی استفاده شد. همه این سوابق تکان دهنده اما در مقابل حجم خشونت در آبان ۹۸ تقریباً هیچ است». نویسنده مقاله حادثه‌ی آبان را شورش مستضعفین علیه حکومت ایران می‌داند و معتقد است یکی از دلایل تغییر تعریف رسمی مستضعفین توسط رهبر ایران، همین اتفاقات بوده است (مهدوی آزاد، دویچه وله فارسی، ۱۳۹۹/۸/۲۶). بنابراین حادثه‌ی آبان از اهمیت زیادی برای این رسانه‌ها برخوردار است تا حدی که محتوای بسیاری در سالگرد این اعتراضات و اغتشاشات تولید کردند.

۷- دلایل مهار شدن حادثه‌ی آبان‌ماه ۱۳۹۸

برخی نیز از منظری دیگر به اتفاقات ۹۸ نگاه کرده‌اند و معتقدند در جامعه و خانواده ایرانی بازدارنده‌هایی وجود دارد که مانع از فروپاشی جامعه می‌شود و لذا کشور نیز به سمت شورش نخواهد رفت. این عوامل بازدارنده هم درونی و هم بیرونی هستند. عامل بازدارنده درونی را می‌توان اخلاق، وجدانی که افراد دارند، دین و عواملی از این دست دانست (بصیری، کانال تلگرام اتاق آرشیو، ۱۳۹۸ /۹/۱۳). چنانچه عماد افروغ نیز معتقد است جامعه ایرانی جامعه‌ای بی‌اخلاق نیست و اگر بی‌اخلاقی وجود دارد به علت رفتارهای مسئولان است (بردخونی، ۱۳۹۹: ۸۱). بنابراین عوامل درونی باعث می‌شود انسان ایرانی در حالت کلی یک سری از رفتارها را مرتکب نشود. در کنار عوامل بازدارنده‌های درونی، از مسجد، مدرسه و خانواده نیز به عنوان بازدارنده‌های بیرونی می‌توان نام برد (بصیری، کانال تلگرام اتاق آرشیو، ۱۳۹۸ /۹/۱۳).

اما به دلایلی ممکن است این دست آشوب‌ها - و نه اعتراض - رخ دهد. محببان نیز به این مسئله اشاره می‌کند و راه حل‌ها از منظر ایشان به شرح زیر است: اصلاح اوضاع مدیریتی کشور؛ تحلیل موشکافانه و دقیق از منظر افرادی که طبق واقعیت اظهارنظر می‌کنند؛ تمایز بین اعتراض و آشوب (به رسمیت شناختن اعتراض)؛ شنیدن صدای مردم توسط مسئولین؛ بستن پرونده‌های نیمه باز، از بوی نامطبوع گرفته تا زلزله و ...؛ بازتاب اعتراضات مردم در رسانه‌ی ملی و دیگر رسانه‌ها چرا که این اعتراضات ثمره انقلاب است و

از این طریق رسانه‌های ضد انقلاب نیز نمی‌تواند آن را مصادره کند؛ کم کردن شکاف‌های سیاسی و اجتماعی از طریق گفت‌وگو (ایرنا، ۱۳۹۸/۹/۲۸).

نتیجه‌گیری

وجود جریان‌های تجدیدنظر طلب، هواداران فعال اجتماعی دخالت دشمنان خارجی را می‌توان از دلایل بیشتر اغتشاشات در کشور دانست؛ اما وجود شکاف درون سیستم، وجود حاشیه‌نشین‌ها، احساس ناامیدی نسبت به بهبود اوضاع را می‌توان از دلایل اغتشاشات و اعتراضات آبان‌ماه ۱۳۹۸ دانست. از طرفی رسانه‌های داخلی به دلایلی به این حادثه پرداختند و به همین دلیل رسانه‌های خارج از کشور بسیار فعالانه‌تر عمل کردند.

نکته مهمی که می‌توان ذکر کرد این است که حوادثی مانند آبان ۱۳۹۸ به علت بازدارنده‌های بیرونی مانند دین، خانواده، مدرسه و مسجد و همچنین بازدارنده‌های درونی مانند اخلاق و وجدان مانع از فروپاشی جامعه و شورش می‌شود. بنابراین برای پیشگیری از چنین حوادثی لازم است نهادهای حاکمیتی مرتبط بر روی تک‌تک بازدارنده‌های درونی و بیرونی برنامه‌ریزی و در راستای تقویت هر کدام گام بردارند و در این بین به حاشیه‌نشین‌ها نیز توجهی ویژه شود. برنامه‌های مسجد محور، حضور پلیس به عنوان مظهر نظم و امنیت در مدارس جهت آموزش به دانش‌آموزان، حضور روان‌شناسان و مشاوران خانواده در مساجد، مدارس و برگزاری دوره‌های تاب‌آوری، کنترل خشم، ارتباط مؤثر برای خانواده‌ها، برگزاری دوره‌های سواد رسانه‌ای توسط فعالان رسانه‌ها در مدارس و مساجد، می‌تواند به تقویت‌کننده‌ی بازدارنده‌ها باشد. از طرفی لازم است رسانه‌های رسمی مانند صدا و سیما اعتراضات مردم را به رسمیت بشناسد و بازتاب دهد چرا که اعتراضات ثمره‌ی انقلاب اسلامی است.

منابع

منابع مکتوب

- الفت‌پور، علی (۱۳۸۹). «چهل تدبیر (مروری بر مقاطع بحرانی تاریخ جمهوری اسلامی ایران)». تهران: نشر پرستا.

- امینی، پرویز (۱۳۸۹). «جامعه‌شناسی ۲۲ خرداد». چاپ سوم، تهران: نشر ساقی.
- بهشتی، محمد (۱۳۷۸). «فرهنگ صبا». چاپ پنجم، تهران: انتشارات صبا.
- بردخونی، حمید (۱۳۹۹). «اصول، کارکردها و آسیب‌های کامنت گذاری در فضای مجازی به مثابه یک روش نوین ارتباطی». کارشناسی ارشد رشته ارتباطات، دانشگاه قرآن و حدیث قم.
- جعفری، علی (۱۳۹۶). «آیین‌های تلویزیونی و بازنمایی حزن و فرح مذهبی: آسیب‌شناسی سنت‌های مناسبی تلویزیون ایران در محرم و نیمه‌ی شعبان». اصفهان: نشر آرما.
- مدنی، سعید (۱۳۹۹). «آتش خاموش؛ نگاهی به اعتراضات آبان ۹۸ (گزارش داخلی)». تهران: مؤسسه رحمان.

منابع اینترنتی

- «اعتراضات آبان ۹۸؛ آمریکا وزیر اطلاعات و فرماندهان خوزستان و ماهشهر را تحریم کرد» (۱۳۹۹). تارنمای بی‌بی‌سی فارسی، ۱۳۹۹/۰۸/۲۸ (بازیابی: آذر ۱۳۹۹).
- <https://www.bbc.com/persian/iran-۵۴۹۷۳۴۱۶>
- «اعتراضات آبان ۹۸؛ گاهشمار وقایع» (۱۳۹۹). تارنمای بی‌بی‌سی فارسی، ۱۳۹۹/۰۹/۱۲ (بازیابی: ۱۳۹۹/۱۱/۱۱).
- <https://www.bbc.com/persian/iran-۵۰۵۳۵۲۳۲>
- بصیری، مسعود (۱۳۹۸). «بررسی حوادث پس از افزایش قیمت بنزین از نگاه جامعه‌شناسی». کانال تلگرام اتاق آرشیو، ۱۳۹۸/۰۹/۲۷ (بازیابی: آذر ۱۳۹۹).
- <https://t.me/ArchiveRoom/۷۵۱>
- «تحلیل متفاوت امیر محببان از اعتراضات اخیر» (۱۳۹۸). تارنمای ایرنا، ۱۳۹۸/۰۹/۲۸ (بازیابی: ۱۳۹۹/۱۱/۱۸).
- <https://www.irna.ir/news/۸۳۶۰۰۲۵۳>

- «حلقه مفقوده افزایش قیمت بنزین؛ مسئول کیست؟» (۱۳۹۸). تارنمای فرارو، ۱۳۹۸/۰۹/۱۴ (بازیابی: دی ۱۳۹۹).

<https://fararu.com/fa/news//۴۲۰۲۰۷>

- «حمله به کنسولگری ایران در کربلا (+ عکس و فیلم)» (۱۳۹۸). تارنمای عصر ایران، ۱۳۹۸/۰۸/۱۳ (بازیابی: ۱۳۹۹/۱۱/۱۸).

<https://www.asriran.com/fa/news//۶۹۶۶۹۳>

- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۰). «بیانات در مراسم بیست و دومین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه الله)». دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای ۱۳۹۰/۰۳/۱۴ (بازیابی: آذر ۱۳۹۹).

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۱۲۵۹۵>

- «خسارت قطعی اینترنت در ایران: ۶ روز، ۳۶۹ میلیون دلار/ چه اصنافی خسارت دیده‌اند» (۱۳۹۸). تارنمای عصر ایران، ۱۳۹۸/۰۹/۰۱ (بازیابی: اسفند ۱۳۹۹).

<https://www.asriran.com/fa/news/۶۹۹۵۵۷>

- «روزشمار وقایع آبان ۹۸؛ از اعتراضات مردمی تا حملات تروریستی» (۱۳۹۸). تارنمای خبرگزاری فارس، ۱۳۹۹/۰۸/۲۹ (آذر ۱۳۹۹).

<https://www.farsnews.ir/news/۱۳۹۹۰۸۲۸۰۰۱۱۰۳>

- «ظریف: درباره حوادث آبان، هشدار داده بودم» (۱۳۹۹). تارنمای ایسنا، ۱۳۹۹/۰۷/۱۳ (بازیابی: بهمن ۱۳۹۹).

<https://www.isna.ir/news/۹۹۰۷۱۳۰۹۶۹۲>

- عبدی، عباس (۱۳۹۸). «کانال تلگرام آینده (عباس عبدی)». ۱۳۹۸/۰۹/۰۹ (بازیابی: ۱۳۹۹/۱۱/۱۱).

<https://t.me/abdiabbas/۲۱۲۱>

- قدیری ابیانه، احمد (۱۳۹۸). «پیرامون فتنه آبان». کانال تلگرام اندیشه و قلم، ۱۳۹۸/۰۹/۰۳ (بازیابی: دی ۱۳۹۹).

<https://t.me/Ghadirinetwork/7480>

- قدیری ابیانه، احمد (۱۳۹۸). «اسباب و ابعاد فتنه آبان ۹۸». کانال تلگرام اتاق آرشیو، ۱۳۹۸/۰۹/۱۲ (بازیابی: آذر ۱۳۹۹).

<https://t.me/ArchiveRoom/604>

- «مردم شنیده نشدند» (۱۳۹۸). تارنمای روزنامه شهروند، ۱۳۹۸/۱۰/۲۵ (بازیابی: ۱۴۰۰/۰۲/۱۱).

<https://shahrvand-newspaper.ir/News:NoMobile/Main//17922>

- مهدوی آزاد، مهدی (۱۳۹۹). «آبان ۹۸؛ زمانی که حکومت پوست انداخت!»، تارنمای دویچه وله فارسی، ۱۳۹۹/۱۱/۲۶ (بازیابی اسفند ۱۳۹۹).

<https://www.dw.com/fa-ir/a-55618007>

- «ندا آقاسلطان؛ نماد مقاومتی که از حافظه تاریخی جهانیان محو نخواهد شد» (۱۳۹۰). تارنمای رادیو فردا، ۱۳۹۰/۰۳/۳۰ (بازیابی: اسفند ۱۳۹۹).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

Investigating the protests and riots in November ۲۰۱۷ (Iran)

hamid.bordekhooni^۱

Abstract

The incidents of November ۲۰۱۷ occurred due to the sudden increase in gasoline prices and caused a series of incidents in the country. The incidents that had economic and security consequences for the country. Therefore, the purpose of this study is to investigate the factors involved in the rebellion and protests in the country, in particular the November incident, as well as the reasons for controlling these incidents. For this purpose, we have used the qualitative-analytical method. "Existence of the revisionist current, the existence of socially active supporters, the intervention of foreign governments, the inefficiency of the executive and administrative system of the country, the feeling of despair over the improvement of the situation, the existence of marginalized population" are the reasons for rebellion and protests. But internal deterrents such as morality, conscience and external deterrents such as school, family and mosque can be considered as reasons for controlling protests .

Keywords: November ۲۰۱۷; Protests; Rebellion; Gasoline protests